כיתה ט' | אזרחות וחברה | שיעור 4 מתוך 4 | 45 דק'

ממלכתי וחמ"ד: מתאים לכיתה ט' ולפרק מדינה יהודית ודמוקרטית בלימודי האזרחות. בחמ"ד אפשר להרחיב במשמעות "צור ישראל" ובערכי המסורת במגילה.

הקריאות במגילה ומעמדה בחוק

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את הקריאה לבני העם הערבי ואת הקריאה למדינות השכנות, ויסבירו מה הן מבטיחות
- התלמידים יבינו שהמגילה אינה חוקה, ויכירו את הקשר בינה לבין חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו
- התלמידים יביעו עמדה מנומקת על מקומה של המגילה בחיים הציבוריים היום

📖 הסבר למורה

המגילה נכתבה בזמן מלחמה, ובכל זאת היא קוראת לאזרחים הערבים להשתתף בבניין המדינה כאזרחים שווים:

> "אנו קוראים – גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חדשים – לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל [...] וליטול חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים." (מגילת העצמאות)

ולמדינות השכנות:

> "אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי העצמאי בארצו." (מגילת העצמאות)

מעמד המגילה בחוק: המגילה עצמה קובעת שתיקבע חוקה "על-ידי האספה המכוננת הנבחרת". חוקה כזו לא נחקקה, ובמקומה הכנסת חוקקת חוקי יסוד. המגילה אינה חוק, אבל חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו (1992) מפנה אליה במפורש בסעיף 1:

> "זכויות היסוד של האדם בישראל מושתתות על ההכרה בערך האדם, בקדושת חייו ובהיותו בן-חורין, והן יכובדו ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל." (חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, סעיף 1)

כלומר, העקרונות של המגילה קיבלו מקום בחוק דרך חוקי היסוד. (על השאלה כמה משקל משפטי יש למגילה עצמה נכתב הרבה במשפט הישראלי; ברמת כיתה ט' מספיק להבחין בין מסמך הכרזה לבין חוק.)

ציטוטי המגילה הועתקו מהנוסח שבפרק "מגילת העצמאות" בספר "להיות אזרחים בישראל" של משרד החינוך, בכתיב המלא שמופיע שם (במגילה המקורית הכתיב חסר, למשל "עליה", "שויון"). את המילים "לשמור על השלום" השמטנו מהציטוט (סומן [...]), כי הנוסח בספר אינו אחיד בנקודה זו.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. **פתיחה:** שאלה: מה ההבדל בין הבטחה לבין חוק? דוגמה מבית הספר: חזון בית הספר מול תקנון בית הספר. (6 דקות)
2. **קריאה:** קוראים את שתי הקריאות ומסמנים: למי פונים, מה מבקשים, מה מבטיחים. (10 דקות)
3. **הסבר:** מעמד המגילה: הכרזה ולא חוק; חוקה שלא נחקקה; חוקי היסוד; סעיף 1 של חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. (10 דקות)
4. **עבודה אישית:** דף העבודה. (13 דקות)
5. **סיכום:** דיון קצר: האם היום, לדעתכם, יש למגילה תפקיד חשוב? כל תלמיד אומר משפט אחד עם נימוק. (6 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

1. **רמה 1, הבנה ואיתור:** מה מבקשת המגילה מבני העם הערבי, ועל איזה יסוד?
2. **רמה 2, יישום וניתוח:** למה לדעתכם היה חשוב למנסחים לכתוב את הקריאה הזו דווקא בזמן מלחמה ("התקפת-הדמים הנערכת עלינו")?
3. **רמה 3, הערכה ויצירה:** אילו הייתם חברי כנסת, האם הייתם מציעים להפוך את המגילה לחוק? הציגו נימוק בעד ונימוק נגד.

🎟️ כרטיס יציאה (בסוף השיעור)

1. האם מגילת העצמאות היא חוק? הסבירו במשפט.
2. איזה חוק יסוד מפנה אל עקרונות המגילה?

💡 הערות למורה

השאלה על מעמד המגילה מורכבת. בדף העבודה מסתפקים בהבחנה בין הכרזה לחוק ובציטוט של סעיף 1. בשאלה ברמה 3 אין תשובה אחת נכונה; מעריכים את הנימוק. למתקשים: טבלה "למי פונים / מה מבקשים / מה מבטיחים". למתקדמים: לקרוא את סעיף 1א של חוק היסוד ולהשוות לפסקת העקרונות במגילה.

📝 בדף העבודה

הקריאות ומעמד המגילה: 7 שאלות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- מגילת העצמאות, מתוך הפרק "מגילת העצמאות" בספר "להיות אזרחים בישראל" (משרד החינוך)
- חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, נוסח עדכני (נבו)

מחוון: הקריאות ומעמד המגילה

1. על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.
2. "גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חדשים".
3. לכל המדינות השכנות ועמיהן: יד שלום ושכנות טובה, שיתוף פעולה ועזרה הדדית.
4. ב. לא, היא הכרזה; עקרונותיה מוזכרים בחוק יסוד
5. "ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל".
6. חוקה מלאה לא נחקקה; הכנסת חוקקת חוקי יסוד, ובהם חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.
7. תשובה מנומקת עם דוגמה. מעריכים את הנימוק, לא את העמדה.